

Sygn. akt I NSNc 758/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lipca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Dobrowolski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Wiak

Arkadiusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. [...] S.A. z siedzibą w B.

przeciwko H. O.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 13 lipca 2022 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od wyroku Sądu Rejonowego w K. z 20 stycznia 2021 r., sygn. I C [...],

- 1. oddala skargę nadzwyczajną,**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania
wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

Skargą nadzwyczajną z 14 czerwca 2021 r. Prokurator Generalny działając na podstawie art. 89 § 1, 2 i 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1904; dalej: u.SN) – z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego

urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej – zaskarżył wyrok Sądu Rejonowego w K. z 20 stycznia 2021 r., sygn. I C [...] w zakresie punktu I) zasądzającego od pozwanej kwotę 18.399,43 zł na rzecz P. [...] S.A. z ustawowymi odsetkami od dnia 26 lipca 2020 r. do dnia zapłaty oraz w zakresie punktu III) zasądzającego od pozwanej kwotę 3.817,00 zł na rzecz P. [...] S.A. tytułem kosztów procesu wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty. Zaskarżonemu wyrokowi Prokurator Generalny zarzucił:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 64 ust. 1 i 76 Konstytucji RP, takich jak prawo do własności oraz ochrona konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, poprzez zasądzenie od H. O. niespłaconej przez wymienioną sumy, wynikającej z zawartej 16 maja 2017 r. z P. [...] S.A. umowy pożyczki w wysokości 25.000,00 zł., wraz z pozaodsetkowymi kosztami jej zawarcia; w tym prowizji w wysokości 22.231,00 zł oraz wynagrodzenia za usługę „T.” w wysokości 2.600,00 zł. bez właściwej weryfikacji, czy zapisy umowy w tym zakresie miały nieuczciwy charakter, a w stosunku do których, prawidłowe ustalenia doprowadziłyby do uznania, iż zawarte w nich klauzule godzą w równowagę kontraktową stron tej umowy i ustanawiają zobowiązania H. O. (konsumenta) w sposób radykalnie nieadekwatny do wzajemnych świadczeń przedsiębiorcy i ponoszonych przez niego kosztów, co skutkuje bezpodstawnym wzbogaceniem powoda, przy równoczesnym naruszeniu praw własności pożyczkobiorcy;

2. naruszenie w sposób rażący prawa, tj.: art. 36a ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. 2019, poz. 1083, dalej: u.k.k.) w zw. z art. 385¹ § 1 oraz w zw. z art. 58 § 1 i 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. 2019, poz. 1145 ze zm.; dalej: k.c.) poprzez błędną ich wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że określenie w umowie pożyczki, kosztów pozaodsetkowych na poziomie nieprzekraczającym maksymalnego pułapu określonego w art. 36a u.k.k. automatycznie, skutkuje ustaleniem, iż postanowienia umowne sformułowane zgodnie z tym przepisem nie mogą być uznane za abuzywne, a zatem wyłączają możliwość, a także

obowiązek ich kontroli przez Sąd w sytuacji, gdy literalna, jak i celowościowa wykładnia wskazanego przepisu nie daje podstaw do uznania, iż regulacja ta określa obowiązki stron umowy, a jedynie ogranicza swobodę ustalenia pozaodsetkowych kosztów kredytu powyżej ujętego ust. 1 (we wzorze matematycznym), jak i ust. 2 poziomu, a w konsekwencji nie wyłącza obowiązku Sądu, weryfikacji, czy takie ustalenie, w konkretnej sprawie, ma nieuczciwy charakter, w sytuacji, gdy w umowie pożyczki gotówkowej nr [...] z 15 maja 2017 r. wysokość kosztów pozaodsetkowych w postaci opłaty przygotowawczej w kwocie 129,00 zł, wynagrodzenia prowizyjnego w kwocie 22.231,00 zł i wynagrodzenia za „T.” w wysokości 2.600,00 zł została określona na poziomie 24.960,00 zł, a kwota pożyczki to 25.000,00 zł, więc stosunek kwoty tych kosztów do wysokości rzeczywiście udzielonych H. O. środków stanowi niedozwolone zastrzeżenie umowne, gdyż prowadzi do istotnej i niczym nieuzasadnionej nierównowagi obowiązków stron na niekorzyść H. O., jako konsumenta.

Powołując się na art. 91 § 1 u.SN Prokurator Generalny wniósł o uchylenie punktów I i III zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w K. I Wydział Cywilny z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny wyjaśnił, że P. [...] S.A. (jako pożyczkodawca) i H.O. (jako pożyczkobiorca) zawarli 15 maja 2017 r. umowę pożyczki gotówkowej nr [...]. Zgodnie z postanowieniami tej umowy, całkowita kwota pożyczki do zapłaty, rozumiana jako suma wszystkich środków pieniężnych, które pożyczkodawca udostępnia pożyczkobiorcy, została określona na kwotę 25.000 zł i taka kwota została przelana na rachunek H. O.. Pożyczka została udzielona na okres 48 miesięcy i była oprocentowana według stopy procentowej, wynoszącej 9,95% w skali roku.

W związku z udzieleniem pożyczki, powód obciążył wymienioną opłatami w postaci; opłaty przygotowawczej w wysokości 129.00 zł, wynagrodzenia prowizyjnego w wysokości 22.231,00 zł, oraz wynagrodzenia z tytułu przyznania na wniosek pożyczkobiorcy usługi o nazwie „T.” w wysokości 2.600,00 zł. Wszystkie te opłaty zostały doliczone do umowy pożyczki, rozłożone na raty i miały

być spłacone wraz z pożyczką. Całkowity koszt pożyczki, powiększony o wskazane opłaty oraz uzyskany z oprocentowania zysk miał wynosić 55.392,00 zł. Spłata pożyczki miała nastąpić w 48 równych ratach miesięcznych, obejmujących kwotę pożyczki, odsetki oraz spłacone wraz z pożyczką opłaty i prowizje. Wysokość każdej raty została określona na kwotę 1.154,00 zł, przy czym termin płatności pierwszej został określony na dzień 25 czerwca 2017 r., a ostatniej na dzień 25 maja 2021 r.

Zgodnie z postanowieniami zawartej przez strony umowy pożyczki (pkt. 4.1), jeżeli pożyczkobiorca nie spłacił w terminie poszczególnych rat lub ich części albo innej kwoty związanej z umową, niespłacona kwota stawała się zadłużeniem przeterminowanym. Od zadłużenia przeterminowanego pożyczkodawca naliczał odsetki za opóźnienie w wysokości rocznej stopy oprocentowania zadłużenia przeterminowanego równej stopie odsetek maksymalnych za opóźnienie, o których mowa w art. 481 § 2¹ k.c.

Zabezpieczenie spłaty kwot należnych pożyczkodawcy stanowił weksel własny *in blanco* na zlecenie wraz z deklaracją wekslową. Pożyczkodawca, zgodnie z treścią deklaracji wekslowej, był upoważniony do wypełnienia weksla na sumę odpowiadającą zadłużeniu pożyczkobiorcy wobec pożyczkodawcy wynikającemu z umowy pożyczki, łącznie z faktycznie poniesionymi przez pożyczkodawcę kosztami postępowania sądowego i egzekucyjnego.

W związku z zaprzestaniem w maju 2020 r. regularnej spłaty rat wynikającej z umowy pożyczki, P. [...] S.A. pismem z 27 maja 2020 r. wezwał H. O. do zapłaty zaległych rat w terminie 7 dni, a następnie, wobec bezskutecznego upływu tego terminu, pismem z 26 czerwca 2020 r. wypowiedział umowę pożyczki oraz wezwał pożyczkobiorcę do wykupu weksla, wypełnionego, zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami na sumę 18.399, 43 zł na którą składały się: kwota nie spłaconej pożyczki w wysokości 18.264,00 zł, umowne odsetki z tytułu braku spłaty rat w terminie za każdy dzień zwłoki w wysokości 135,43 zł.

P. [...] S.A. wytoczył powództwo przeciwko H. O., domagając się w pozwie złożonym 24 sierpnia 2020 r. zasądzenia od niej kwoty wskazanej w wezwaniu kwoty. Wyrokiem z 20 stycznia 2021 r. sygn. I C [...] Sąd Rejonowy w K. zasądził od pozwanej H. O. na rzecz strony powodowej kwotę 18.399,43 zł, wraz z

ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2020 r. oraz zmienioną postanowieniem tegoż sądu z 26 lutego 2021 r. (I C [...]) kwotę 4.617,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym zastępstwa procesowego wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu Sąd uznał, że był władny do oceny z urzędu stosunku podstawowego, stanowiącego podstawę zobowiązania wekslowego pozwanej. Badanie z urzędu postanowień umowy i ocena charakteru jej warunków przy dochodzeniu roszczeń z weksla własnego stanowiącego zabezpieczenie wiarytelności wynikającej z umowy kredytu konsumenckiego stanowi bowiem jego obowiązek jako organu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, konieczny dla zapewnienia efektywności i skuteczności prawa wspólnotowego. Pomimo jednak podnoszonych przez stronę zastrzeżeń co do ważności umowy pożyczki, a w konsekwencji prawidłowości wypełnienia, w sposób niezgodny z prawem, deklaracji wekslowej – sąd orzekający uznał, iż brak było przesłanek do przyjęcia, aby postanowienia przedmiotowej umowy wprowadzające opłaty dodatkowe: prowizję, opłatę za „T.” oraz opłatę przygotowawczą, czyli określające pozaodsetkowo koszty kredytu konsumenckiego, stanowiły obejście przepisu ustawy art. 359 § 2¹ k.c., a tym samym były nieważne, wobec treści art. 58 § 1 k.c. Wręcz przeciwnie, Sąd wywnioskował, iż prawidłowo zastosowany przepis art. 36a u.k.k., wykluczył taką możliwość.

Sąd uznał, iż kryterium zgodności postanowień umownych z tymi zasadami powinno być odniesione do granic wartości kosztów pozaodsetkowych wynikających z art. 36a u.k.k. Próba odmiennego stanowiska, prowadziłaby w ocenie Sądu do przyjęcia, iż rozwiązanie opisane w tym przepisie nie spełnia kryterium „sprawiedliwości” i „uczciwości”, a takim wnioskom sprzeciwia się zasada „racjonalnego ustawodawcy”. W ocenie Sądu, w sprawie nie doszło również do naruszenia art. 353¹ §1 k.c. albowiem nie ulegało jego wątpliwości, iż cel umowy, rozumiany jako interes każdej ze stron nie sprzeciwiał się właściwości (naturze) stosunku prawnego, w takim zakresie w jakim pozaodsetkowe koszty kredytu pozostawały w granicach wyznaczonych przez art. 36a u.k.k. Suma pozaodsetkowych kosztów kredytu, w ocenie Sądu, co prawda wyniosła 24.960,00 zł (przy kwocie udzielonej pożyczki w wysokości 25.000,00 zł) spełniła

jednak wymagania i pułap określony powołanym przepisem – po przeliczeniu zamykający się w kwocie 36.250,00 zł, jak również w granicy ust. 2, skoro dochodzone sumy były niższe od całkowitej kwoty kredytu. Jeżeli zatem, kwoty należne wierzycielowi – znajdowały swoje oparcie w umowie, a równocześnie jej treść pozostawała w zgodzie z przepisami prawa, Sąd nie znalazł podstaw, aby poprzez czynione ustalenia, ingerować w samą treść umowy poprzez podjęcie kroków zmierzających do „miarkowania” wysokości pozaodsetkowych kosztów kredytu.

W ocenie Sądu, umowa jak i połączone z nią dokumenty dodatkowe, w szczególności usługa „T.” były sporządzone w sposób przejrzysty i czytelny, a w konsekwencji brak było podstaw uznania, iż w sytuacji nie podniesienia zarzutu z art. 82 k.c. pozwana nie była świadoma, podpisujących przez siebie zobowiązań i ciężarów wynikających z decyzji zasięgnięcia pożyczki. Brak było także, w ocenie Sądu podstaw prawnych i faktycznych do podzielenia stanowiska w zakresie zastosowania art. 385¹ k.c. i następnych.

Uzasadniając podstawy skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny podniósł, że w niniejszej sprawie wystąpienie ze skargą jest konieczne dla zapewnienia zgodności orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, wynikającą z art. 2 Konstytucji RP, oraz zasadą ochrony konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, wynikającą z art. 76 Konstytucji RP.

Adresatem zasady ustrojowej wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP są przede wszystkim organy tworzące prawo, lecz funkcjonalnie odnosi się ona również do stosowania prawa. Na jej treść składa się przy tym szereg innych zasad, nie ujętych wprost w Konstytucji RP, ale wynikających z jej istoty i aksjologii demokratycznego państwa prawnego, przy czym ich katalog nie jest zamknięty. Dotyczą one konieczności zapewnienia bezpieczeństwa prawnego jednostki, pewności co do prawa, przewidywalności stanowionego prawa oraz lojalności Państwa względem obywateli, co z kolei powinno budować zaufanie jednostki do Państwa. Bezpieczeństwo prawne obywateli powinno być przy tym rozumiane

nie tylko formalnie, jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale także jako skuteczne zabezpieczenie dóbr życiowych i interesów człowieka.

Skarżący podniósł, że w niniejszej sprawie H. O. została obciążona zapłatą dodatkowych kosztów przy zawarciu umowy pożyczki w postaci prowizji za udzielenie pożyczki i opłaty za „T.” w sytuacji, gdy brak jest jakichkolwiek podstaw do przyjęcia, że koszty, jakie pożyczkodawca poniósł w związku z czynnościami skutkującymi zawarciem umowy i wypłatą kapitału, pozostają w choćby zbliżonej proporcji do żądanego od niej, jako kredytobiorcy, świadczenia wzajemnego. Opłaty te zostały ustalone w stałej, zryczałtowanej kwocie, niezależnie od faktycznie poniesionych wydatków, przez co doszło do braku jakiegokolwiek ekwiwalentności świadczeń stron umowy pożyczki i skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się P. [...] S.A. Wprowadzenie przez stronę powodową ww. opłat godziło w dobre i uczciwe praktyki kupieckie oraz w sposób rażący naruszało interes H. O. jako konsumenta.

Z tego względu, zdaniem skarżącego, wydanie zaskarżonego orzeczenia, nakazującego pozwanej zapłatę należności wynikającej z przepisów umowy pożyczki, było oczywiście niesprawiedliwe i niewątpliwie naruszyło zasadę pochodną zaufania obywatela do Państwa, z którą wiąże się bezpośrednio zasada bezpieczeństwa prawnego. Zasada ta, jak wskazano, wiąże się z takim stosowaniem prawa, by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, że nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny. Zasada ta wiąże się także z ideą solidarności partnerów społecznych określoną w art. 20 Konstytucji RP, z której wyprowadzany jest nakaz poszukiwania mechanizmów równoważących interesy stron w sposób minimalizujący ewentualne antagonizmy, co może wymagać stanowienia właściwych regulacji ochronowych.

Normy chroniące konsumentów, realizujące powyższe zasady, mają więc na celu zapewnienie równowagi między profesjonalnym uczestnikiem obrotu, jakim jest przedsiębiorca, a konsumentem. Ukształtowanie praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, skutkujące rażącym

naruszeniem jego interesów, może być efektem – jak w sprawie niniejszej – określenia wysokości niektórych ze składników kosztów pozaodsetkowych w sposób radykalnie nieadekwatny do wzajemnych świadczeń przedsiębiorcy czy ponoszonych przez niego kosztów, prowadząc w rezultacie istotnego naruszenia równowagi kontraktowej z pokrzywdzeniem konsumenta.

Poddając zaskarżony wyrok ocenie przez pryzmat normy prawnej zakodowanej w art. 76 Konstytucji RP Prokurator Generalny wskazał, że ustrojodawca przyjął za pewnik, iż konsument jest słabszą stroną stosunku prawnego i z tej racji wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów. Wykładnia art. 36a u.k.k. dokonana przez Sąd Rejonowy w K., który uznał go za wyłącznie właściwy do zapewnienia i zagwarantowania ochrony konsumentom przed krzywdzącymi praktykami rynkowymi, doprowadziła do naruszenia wskazanego przepisu Konstytucji RP. Zgodnie bowiem z jego prawidłową wykładnią, ochrona przyznana konsumentom powinna być rekonstruowana w oparciu o całość norm, które jej dotyczą, w tym także w oparciu o bezwzględnie obowiązujące przepisy Kodeksu cywilnego, dotyczące w szczególności nieważności czynności prawnych (art. 58 k.c.), maksymalnych odsetek wynikających z czynności prawnej (art. 359 § 2¹ k.c.), klauzul abuzywnych (art. 385 i n. k.c.) oraz wyzysku (art. 388 k.c.). Wyłączenie przez Sąd Rejonowy konieczności stosowania ww. przepisów, w sytuacji, gdy kredytodawca obciążył konsumenta wysokimi, nieekwiwalentnymi kosztami (które mieszczą się, co prawda, w granicach wyznaczonych dla kosztów pozaodsetkowych w art. 36a u.k.k.), spowodowała, że ochrona przyznana pozwanej stała się iluzoryczna.

Na kanwie art. 36a u.k.k. powstała rozbieżność w liniach orzecniczych poszczególnych sądów. Część z nich przyjmuje, że ustalenie, iż pozaodsetkowe koszty kredytu konsumentenckiego nie przekraczały granic określonych zgodnie z ust. 1 tego artykułu, z góry wyłącza możliwość i potrzebę czynienia ustaleń na okoliczność nieważności bądź abuzywności poszczególnych postanowień umownych. Zgodnie z drugim poglądem, wprowadzenie limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu nie oznacza, że sąd orzekający nie jest uprawniony do oceny postanowień umownych pod kątem ich abuzywności.

Odnosząc się do wskazanej rozbieżności Prokurator Generalny podniósł, że przed wejściem w życie art. 36a u.k.k. interpretacji umów o kredycie konsumenckim zawsze dokonywano przez pryzmat art. 58 k.c. bądź art. 385¹ § 1 k.c. – nawet w przypadku, gdy zachowany był limit odsetek maksymalnych, wynikający z art. 359 § 2¹ k.c. Ponadto wątpliwość co do prawidłowej interpretacji art. 36a u.k.k. została, zdaniem skarżącego, pośrednio rozstrzygnięta wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE lub Trybunał) z 26 marca 2020 r., sygn. C-779/18, wydanym w odpowiedzi na pytanie prejudycjalne Sądu Rejonowego w Opatowie. W wyroku tym TSUE wskazał w szczególności, że art. 36a u.k.k. nie wydaje się sam w sobie określać praw i obowiązków stron umowy, lecz poprzestaje na ograniczeniu ich swobody ustalenia pozaodsetkowych kosztów kredytu powyżej pewnego poziomu – co w żaden sposób nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy sprawdził, czy takie ustalenie ma ewentualnie nieuczciwy charakter poniżej określonego prawnie pułapu.

Trybunał uznał zatem, że sądy krajowe nie zostały pozbawione możliwości badania ważności i abuzywności postanowień umów kredytu konsumenckiego, nawet w sytuacji zachowania limitu kosztów pozaodsetkowych. Zgodnie z zasadą lojalności, wyrażoną w art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej (Dz.U. 2004, nr 90, poz. 864/30 ze zm.) oraz utrwaloną zasadą prawa europejskiego – *acte éclairée* („doktryną aktów wyjaśnionych”) powyższa interpretacja powinna być wiążąca we wszystkich podobnych sprawach. Jak podniósł skarżący, Sąd Rejonowy w K., wbrew wyrażonemu w treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku twierdzeniu, był zatem co najmniej uprawniony, jeśli nie zobowiązany do dokonania szczegółowej analizy postanowień umowy pożyczki wprowadzających wygórowaną prowizję oraz opłatę dodatkową za „T.”. Całość rozważań sądu odwoławczego w tym zakresie została jednak zdeterminowana uznaniem za zgodny z prawem przyjętego w umowie limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu, o ile nie przekraczał on limitu ustawowego, wynikającego z art. 36a u.k.k. Tymczasem zachowanie granic kwotowych, limitowanych powołanym przepisem nie jest podstawą do automatycznego wykluczenia możliwości, a w zasadzie obowiązku oceny postanowień zawartej w konkretnej sprawie umowy przy uwzględnieniu klauzul generalnych z art. 58 k.c. bądź art. 358¹ k.c. Artykuł 36a u.k.k. nie przewiduje

bowiem jakichkolwiek klauzul generalnych odwołujących się do zasad sprawiedliwości bądź słuszności. Przepis ten ma charakter techniczny. Sama jego konstrukcja i użyte w nim sformułowania wskazują, że jest w nim mowa o wartościach granicznych, i to granicznych maksymalnie, których istnienie nie eliminuje odniesienia przyjętych w danej umowie wartości do ogólnie obowiązujących zasad, w tym określonych przepisami art. 58 k.c. czy art. 385¹ k.c.

W ocenie skarżącego określenie pozaodsetkowych kosztów kredytu na poziomie nieprzekraczającym maksymalnej stawki z art. 36a u.k.k. nie powoduje niejako automatycznie, że postanowienia umowne we wskazanym zakresie, sformułowane zgodnie z powołanym przepisem, nie mogą być uznane za niedozwolone postanowienia umowne. Wskazał, że przedsiębiorcę udzielającego kredytu konsumenckiego wiąże zarówno art. 385¹ § 1 k.c., jak i art. 36a u.k.k. – co oznacza, że musi on mieć na uwadze zarówno to, by do umowy zawartej z konsumentem nie wprowadzać postanowień określających zobowiązania kontrahenta w sposób, który pozwalałby je uznać za klauzule niedozwolone, jak i dbać o to, by suma kosztów pozaodsetkowych kredytu nie wykroczyła poza ich maksymalną wysokość określoną ustawą.

Analiza umowy pożyczki – zdaniem skarżącego – wskazuje, że w przypadku wynagrodzenia prowizyjnego umowa: nie wyjaśnia, co było podstawą wyliczenia jej na tak wysokim poziomie (22.231,00 zł), niemal równej kwocie udzielonej pożyczki (25.000,00 zł). Zasadność obciążenia pożyczkobiorcy opłatą prowizyjną ukształtowaną na takim poziomie w relacji do kwoty pożyczki musi być każdorazowo podyktowana ściśle określonymi względami związanymi z procesem zawarcia, nie ogólnej, ale konkretnej umowy pożyczki. Obowiązek dowodowy wykazania, że istniały uzasadnione podstawy do ustalenia prowizji za udzielenie, konkretnej pożyczki na takim poziomie spoczywał w niniejszej sprawie na stronie powodowej, która w tym zakresie swoją inicjatywę dowodową, całkowicie uznana przez Sąd, ograniczyła do uogólnionych twierdzeń ponoszenia kosztów działalności, ryzyka udzielenia pożyczki, jak i przygotowania dokumentów z których część zabezpieczały odsetki, a część (dokumenty miały charakter ustandaryzowany) w ogóle nie występowały, albo mogły uzasadniać żądanie – ale znacznie niższych wartości.

W ocenie Prokuratora Generalnego strona powodowa nadmiernie zawyżyła prowizję, traktując ją jako dodatkowe źródło łatwego zarobkowania. Z kolei zastrzeżona w umowie opłata przygotowawcza jest umiarkowana, jednakże problem tkwi w tym, iż w istocie nie została wykazana zasadność takiego akurat pułapu tej należności. Skoro z umowy pożyczki wynika, że koszty związane przygotowaniem umowy wynosiły 129,00 zł i stanowiły opłatę przygotowawczą, to jednocześnie powodowa Spółka nie wykazała zasadności naliczenia wynagrodzenia prowizyjnego, które stanowi równowartość niemalże 90% kwoty udzielonej pozwanej pożyczki. Pożyczkodawca wprowadził do umowy poprzez „prowizję” taki obowiązek pożyczkobiorcy, którego nie mógłby nałożyć w tym wymiarze w postaci należnych odsetek od kapitału, co służyło obejściu przepisów o odsetkach maksymalnych i stanowi w istocie próbę ukrycia rzeczywistego oprocentowania pożyczki. Działanie powoda, który nie wskazał żadnych kryteriów określenia wysokości tego wynagrodzenia, nie powiązał jego z konkretnymi czynnościami, wysokością pożyczki czy choćby okresem na jaki została udzielona, należy uznać za dowolne. W zestawieniu z wysokością udzielonej pożyczki, opłata ta jawi się jako rażąco wygórowana, niemająca uzasadnienia w kontekście zysków powodowej spółki z prowadzonej działalności gospodarczej, albowiem podstawowym zarobkiem w przypadku umowy pożyczki są z reguły odrębnie pobierane odsetki umowne.

Zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w K., w którym przyjęto błędne stanowisko w zakresie uznania postanowień zawartej przez strony umowy pożyczki dotyczących prowizji oraz opłaty za usługę „T.” za dozwolone, świadczy, jak podniósł Prokurator Generalny, o naruszeniu przez sąd właściwych, powołanych wyżej przepisów prawa materialnego, które miało przy tym charakter rażący. Jego skutkiem było bowiem wydanie wyroku sankcjonującego zapisy umowy w części nakładającej na pożyczkobiorcę obowiązek zapłaty rażąco wygórowanych kosztów, niemających uzasadnienia w kontekście zysków powodowej spółki z prowadzonej działalności gospodarczej, określonych w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i z rażącym naruszeniem interesów konsumenta. Orzeczenie to, będąc prawomocnym, może stanowić podstawę dochodzenia od H. O. zasądzonych kwot

w postępowaniu egzekucyjnym. P. [...] S.A. ma więc środek dla możliwości wykorzystania przymusu państwowego do uzyskania nienależnych jej kwot.

W podsumowaniu powyższych uwag Prokurator Generalny zajął stanowisko, że podniesione w niniejszej skardze nadzwyczajnej okoliczności, przy jednoczesnym braku możliwości zmiany prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w K., uzasadniają wniosek o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu sądowi, celem zapewnienia jego zgodności z zasadą określoną w art. 2 Konstytucji RP.

P. [...]S.A. w odpowiedzi na skargę nadzwyczajną z 9 sierpnia 2021 r. wniosła o jej oddalenie w całości jako niezasadnej oraz o zasądzenie na jej rzecz zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych.

Strona powodowa zajęła stanowisko, że zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w K. – wbrew twierdzeniom Prokuratora Generalnego – nie narusza zasad, wolności i praw człowieka i obywatela określonych w art. 64 ust. 1 oraz w art. 76 Konstytucji RP, ani również nie jest sprzeczny z art. 36a u.k.k. w zw. z art. 385¹ § 1 oraz z art. 58 § 1 i 2 k.c. Podniosła, że treść zawartej przez nią z H. O. umowy pożyczki, która stanowiła umowę o kredyt konsumencki w rozumieniu art. 3 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 1 u.k.k., nie narusza przepisów ustawy o kredycie konsumenckim, zwłaszcza w zakresie sposobu ustalenia kosztów udzielonej pozwanej pożyczki, w tym kwestionowanego przez skarżącego wynagrodzenia prowizyjnego oraz wynagrodzenia z tytułu „T.” jako pozaodsetkowych kosztów udzielonego kredytu konsumenckiego.

W odpowiedzi na skargę nadzwyczajną z 5 sierpnia 2021 r. pełnomocnik pozwanej wniósł o uchylenie punktów I i III zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w K. I Wydział Cywilny oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów postępowania ze skargi nadzwyczajnej, w tym kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej, powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości m.in. przez kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych (art. 1 pkt 1 lit. b u.SN).

Skarga nadzwyczajna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia o charakterze wyjątkowym, który wyznacza przede wszystkim jej publicznoprawna funkcja. Instytucja ta została wprowadzona do polskiego porządku prawnego w celu zapewnienia braku w systemie nadzwyczajnych środków zaskarżenia instrumentu pozwalającego na zmianę albo uchylenie prawomocnych orzeczeń sądowych ewidentnie wadliwych, które nie powinny zapaść w demokratycznym państwie prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. W ten sposób umożliwia ona realizację konstytucyjnej zasady rzetelności działania instytucji publicznych, wyrażonej w preambule Konstytucji, a także zasady państwa prawnego (art. 2 Konstytucji) i zasady legalizmu (art. 7 Konstytucji) (wyrok Sądu Najwyższego z 28 października 2020 r., I NSNp 3/20).

Wskazany wyżej cel instytucji skargi nadzwyczajnej oraz funkcja, jaką ma ona pełnić w systemie prawa, znalazły odzwierciedlenie w odnoszących się do niej szczegółowych regulacjach zawartych w ustawie o Sądzie Najwyższym. Przede wszystkim, ustalając zakres przedmiotowy kontroli dokonywanej w ramach tej skargi, ustawodawca ściśle określił dopuszczalne podstawy jej wniesienia. Jak wynika z art. 89 § 1 u.SN, skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona tylko wtedy, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (podstawa ogólna) oraz pod warunkiem wykazania, że doszło do: a) naruszenia zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji; b) rażącego naruszenia prawa przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie; c) oczywistej sprzeczności istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego (podstawy szczególne).

Każda skarga nadzwyczajna musi mieć oparcie w podstawie ogólnej oraz w co najmniej jednej z trzech wymienionych w art. 89 § 1 u.SN podstaw szczególnych.

Ustawodawca zaznaczył ekstraordynaryjny charakter skargi nadzwyczajnej istotnie ograniczając możliwość jej skutecznego wniesienia w aspekcie przedmiotowym, podmiotowym oraz temporalnym. Dopuszczalność jej wniesienia w niektórych sprawach została całkowicie albo częściowo wyłączona (art. 90 § 3 i 4 u.SN), a krąg podmiotów uprawnionych do jej wniesienia został zawężony do enumeratywnie wskazanych w art. 89 § 2 u.SN organów władzy publicznej (Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich, oraz, w zakresie ich właściwości, Prezesa Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Pacjenta, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznika Finansowego, Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów). Co do zasady, skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania (art. 89 § 3 zd. 1 u.SN). Ponadto, zgodnie z art. 90 § 1 u.SN, od tego samego orzeczenia w interesie tej samej strony skarga nadzwyczajna może być wniesiona tylko raz.

Wszystkie powyższe ograniczenia są bezpośrednio związane z takim określeniem charakteru skargi nadzwyczajnej, że jej funkcjonowanie w systemie prawnym wprowadza istotne odstępstwo od konstytucyjnej zasady stabilności stosunków prawnych ukształtowanych prawomocnymi orzeczeniami sądowymi (art. 2 i art. 45 Konstytucji). Dlatego instytucja ta powinna być wykorzystywana z daleko posuniętą ostrożnością i nie powinna być postrzegana jako kolejny nadzwyczajny środek zaskarżenia służący kontroli i ewentualnej korekcie wszelkich wadliwych orzeczeń. Jak wskazał Sąd Najwyższy, skarga nadzwyczajna jest „wentylem bezpieczeństwa”, środkiem absolutnie ekstraordynaryjnym, który winien być wnoszony przez uprawniony podmiot tylko we wskazanych w ustawie sytuacjach (wyrok Sądu Najwyższego z 24 czerwca 2020 r., I NSNc 41/19; postanowienie Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2021 r., I NSNc 61/20), kiedy skorygowanie prawomocnego orzeczenia w celu zapewnienia zgodności z zasadami konstytucyjnymi przy pomocy innych środków nadzwyczajnych nie jest już, bądź nigdy nie było, możliwe.

Sąd Najwyższy, badając w tym zakresie sprawę z urzędu, nie stwierdził istnienia jakichkolwiek okoliczności, które mogłyby uzasadniać ocenę, że skarga nadzwyczajna w niniejszej sprawie jest niedopuszczalna, co uzasadniałoby jej odrzucenie *a limine*, bez potrzeby merytorycznego zbadania podniesionych w niej zarzutów. Została ona wniesiona przez Prokuratora Generalnego, a więc jeden z podmiotów enumeratywnie wymienionych w art. 89 § 2 u.SN, przed upływem terminu 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego wyroku. Wyrok ten nie dotyczy przy tym żadnej ze spraw spośród wymienionych w art. 90 § 3 i 4 u.SN. Nie może on także zostać uchylony ani zmieniony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Z uwagi na wysokość kwoty będącej przedmiotem sporu jego kontrola kasacyjna jest wyłączona (art. 398² § 1 k.p.c.), a w świetle całokształtu okoliczności sprawy brak jest podstaw do przyjęcia, że zachodzi którakolwiek z ustawowych podstaw skargi o wznowienie postępowania (art. 401-403 k.p.c.). Ponadto, jest to pierwsza skarga nadzwyczajna w niniejszej sprawie. Reasumując tę część rozważań należy zatem stwierdzić, że nie ma przeszkód do merytorycznego rozpoznania wniesionej skargi nadzwyczajnej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalili się poglądy, że konstrukcja skargi nadzwyczajnej, zakładająca koniunkcję którejś z podstaw szczegółowych oraz ogólnej podstawy funkcjonalnej wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny podstaw szczegółowych, a następnie dopiero dokonać oceny tego, czy w przypadku uznania jednej ze szczegółowych podstaw skargi za uzasadnioną, ziściła się również przesłanka funkcjonalna. Innymi słowy, oceniając zasadność wniesienia skargi nadzwyczajnej należy ustalić zaistnienie którejś z przesłanek szczegółowych oraz dodatkowo to, czy jej zaistnienie oznacza w danym przypadku, że uchylenie prawomocnego wyroku sądu powszechnego lub wojskowego jest „konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej” (wyroki Sądu Najwyższego: z 5 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 8 grudnia 2020 r., I NSNc 44/20; z 17 grudnia 2020 r., I NSNc 9/20; z 21 kwietnia 2021 r., I NSNc 89/20; postanowienie Sądu Najwyższego z 2 grudnia 2020 r., I NSNc 102/20).

W rozpoznawanej skardze nadzwyczajnej Prokurator Generalny sformułował przeciwko zaskarżonemu wyrokowi Sądu Rejonowego w K. zarzuty odwołujące się do przesłanek szczegółowych określonych w art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN, przy czym – w zakresie przesłanki szczegółowej rażącego naruszenia prawa (art. 89 § 1 pkt 2 u.SN) – zarzucił rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 36a u.k.k. w zw. z art. 385¹ § 1 oraz w zw. z art. 58 § 1 i 2 k.c. Powołanie takich podstaw skargi nadzwyczajnej ma o tyle istotne znaczenie, że determinuje zakres kontroli zaskarżonego nią orzeczenia. W zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy o Sądzie Najwyższym do skargi nadzwyczajnej, w tym postępowania w sprawie tej skargi, stosuje się w zakresie spraw cywilnych przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹ (art. 95 pkt 1 u.SN). Oznacza to, że Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę nadzwyczajną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania (art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN).

Naruszenie prawa materialnego może przybrać postać jego błędnej wykładni albo niewłaściwego zastosowania. Stosowanie prawa materialnego przez sąd wyraża się rozstrzygnięciem w określony sposób o poddanej mu pod osąd sprawie, w której podmiot prawa, wobec naruszenia albo zagrożenia jego sfery prawnej, poszukuje ochrony dla przedstawionego w piśmie wszczynającym postępowanie roszczenia. Błędne zastosowanie normy prawa materialnego polega na błędzie w subsumpcji, tj. niewłaściwym podciągnięciu konkretnego stanu faktycznego pod hipotezę normy prawnej, która z tego przypisu wynika. Konsekwencją błędu w subsumpcji jest z kolei takie ukształtowanie wydanym w sprawie orzeczeniem sytuacji prawnej strony, które jest wadliwe, tj. niezgodne z relewantnymi normami prawa materialnego (wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2020 r., I NSNc 97/20). Należy przy tym zaznaczyć, że wskazane dwie postaci naruszenia prawa materialnego nie są rozłączne, albowiem błędna wykładnia określonego przepisu z zasady zawsze będzie skutkować jego niewłaściwym zastosowaniem.

Aby naruszenie prawa materialnego mogło stanowić skuteczną podstawę skargi nadzwyczajnej, musi mieć ono charakter „rażący” – przy czym należy mieć

na uwadze, że „rażące” naruszenie prawa jest czym innym niż „oczywiste” naruszenie prawa, czyli widoczne dla przeciętnego prawnika *prima facie*, bez konieczności wnikliwej analizy. Na tle skargi nadzwyczajnej ocena tego, czy doszło do „rażącego” naruszenia prawa jest uzależniona od: wagi naruszonej normy, tj. jej pozycji w hierarchii norm prawnych, stopnia (istotności) jej naruszenia, skutków naruszenia dla stron postępowania (wyroki Sądu Najwyższego: z 3 czerwca 2020 r., I NSNc 46/19; z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 44/19 i NSNc 47/19; postanowienie Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2020 r., I NSNc 45/19).

Przed przystąpieniem do oceny zasadności sformułowanego przez Prokuratora Generalnego zarzutu rażącego naruszenia zaskarżonym wyrokiem Sądu Rejonowego w K. prawa materialnego należy przytoczyć treść właściwych przepisów, powołanych jako wzorzec jego kontroli w tym zakresie.

Nie budzi wątpliwości, że zawarta przez P. [...] S.A. i H. O. umowa pożyczki, z której strona powodowa wywodziła swoje roszczenie, stanowi umowę o kredyt konsumencki w rozumieniu art. 3 pkt 1 u.k.k. Zgodnie z tym przepisem, [p]rzez umowę o kredyt konsumencki rozumie się umowę o kredyt w wysokości nie większej niż 255.550 zł albo równowartość tej kwoty w walucie innej niż waluta polska, który kredytodawca w zakresie swojej działalności udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi. Za umowę o kredyt konsumencki uważa się w szczególności umowę pożyczki (art. 3 ust. 2 pkt 1 u.k.k.).

W wyniku nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 1357 ze zm.), która weszła w życie z dniem 11 marca 2016 r., do ustawy o kredycie konsumenckim został wprowadzony mechanizm ochrony konsumentów zawierających umowy o kredyt konsumencki, polegający na ograniczeniu dopuszczalnej wysokości pozaodsetkowych kosztów kredytu. Pojęcie „pozaodsetkowych kosztów kredytu” oznacza wszystkie koszty, które konsument ponosi w związku z umową o kredyt konsumencki, z wyłączeniem odsetek (art. 5 pkt 6a u.k.k.). Zgodnie z dodanym do ustawy o kredycie konsumenckim w wyniku ww. nowelizacji art. 36a ust. 1, maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu oblicza się według podanego w tym przepisie

matematycznego wzoru. Ponadto koszty te w całym okresie kredytowania nie mogą być wyższe od całkowitej kwoty kredytu (art. 36a ust. 2 u.k.k.) – tj. maksymalnej kwoty wszystkich środków pieniężnych nieobejmujących kredytowanych kosztów kredytu, które kredytodawca udostępnia konsumentowi na podstawie umowy o kredyt (art. 5 pkt 7 *in principio* u.k.k.). Sankcja za przekroczenie w konkretnej umowie wynikających z powołanych regulacji limitów pozaodsetkowych kosztów kredytu została określona w art. 36a ust. 3 u.k.k., który stanowi, że [p]ozaodsetkowe koszty kredytu wynikające z umowy o kredyt konsumencki nie należą się w części przekraczającej maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu obliczone w sposób określony w ust. 1 lub całkowitą kwotę kredytu.

Kolejną grupę przepisów, wskazaną jako rażąco naruszone zaskarżonym orzeczeniem w rozpoznawanej skardze nadzwyczajnej, stanowią ogólne przepisy Kodeksu cywilnego, które dotyczą wszelkich umów zawieranych w obrocie konsumenckim (art. 385¹ § 1 k.c.) oraz przesłanek nieważności wszystkich czynności prawnych (art. 58 § 1 i 2 k.c.). Zgodnie z pierwszym ze wskazanych przepisów, [p]ostanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Z kolei art. 58 k.c. stanowi, że [c]zynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy (§ 1), oraz, że [n]ieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (§ 2).

Prokurator Generalny upatruje naruszenia powołanych przepisów prawa materialnego w ich błędnej wykładni i niewłaściwym zastosowaniu, prowadzącym się, najogólniej rzecz ujmując, do nieprawidłowego określenia wzajemnej relacji ustanowionych w nich instrumentów ochrony konsumenta przed obciążeniem go koniecznością ponoszenia nadmiernych (wygórowanych) pozaodsetkowych kosztów udzielonego mu przez przedsiębiorcę kredytu

konsumenckiego. Sąd Rejonowy, zdaniem Skarżącego, dopuścił się tego naruszenia przyjmując, że określenie w zawartej przez strony umowie pożyczki pozaodsetkowych kosztów kredytu na poziomie nieprzekraczającym maksymalnego pułapu określonego w art. 36a u.k.k. skutkuje ustaleniem, że odpowiednie postanowienia umowy nie mogą być już uznane za niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Przed przystąpieniem do oceny powyższego zarzutu należy wskazać, że sposób jego ujęcia przez Prokuratora Generalnego nie nawiązuje do treści powołanego dla jego uzasadnienia art. 58 k.c., określającego przesłanki nieważności czynności prawnej. Uznanie na podstawie art. 385¹ § 1 k.c. danego postanowienia umownego za abuzywne nie oznacza bowiem, że jest ono nieważne, ani tym bardziej nie oznacza, że sankcją nieważności dotknięta jest cała umowa. W powołanym przepisie przewidziany został szczególny rodzaj sankcji, który należy odróżnić od nieważności, wzruszalności oraz bezskuteczności względnej i zawieszanej, a jest to sankcja bezskuteczności częściowej *ex lege*, która znajduje zastosowanie z mocy ustawy i działa *ex tunc* (wyroki Sądu Najwyższego: z 30 czerwca 2021 r., I NSNc 191/21; z 1 września 2021 r., I NSNc 338/21; z 29 września 2021 r., I NSNc 333/21). Wyeliminowanie z umowy zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem postanowień niedozwolonych otwiera wprawdzie drogę do rozważań, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania, jednak wynik tych rozważań nie poddaje się żadnemu automatyzmowi. W orzecznictwie wskazuje się, że dla oceny tej kwestii nie ma bezpośredniego znaczenia nawet fakt, że bezskuteczna klauzula umowna określa świadczenie główne stron. Wprawdzie eliminacja postanowienia określającego takie świadczenie częściej prowadzić będzie do upadku umowy w całości niż eliminacja postanowienia niezwiązanego ze świadczeniem głównym, ale fakt ten sam w sobie jest bez znaczenia, jeżeli na podstawie pozostałych postanowień możliwe jest określenie praw i obowiązków stron (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 28 września 2021 r., I CSKP 74/21).

Należy ponadto mieć na uwadze, że zgodnie z art. 56 k.c. [c]zynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów. W przypadku,

gdy postanowienia umowy o kredyt konsumencki naruszają przepisy określające maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu, zostają one wyeliminowane z umowy, ale ich miejsce wypełnia dyspozycja normy prawnej ujętej w art. 36a ust. 3 u.k.k., ograniczająca wysokość tych kosztów do maksymalnej wysokości wynikającej z ust. 1 i 2 tego artykułu. W takim przypadku nieważność całej umowy o kredyt konsumencki nie będzie zatem wchodziła w grę.

Sposób sformułowania przez Prokuratora Generalnego, w ramach podstawy szczegółowej z art. 89 § 1 pkt 2 u.SN, zarzutu naruszenia art. 58 § 1 i 2 k.c. (poprzez wskazanie, że ww. przepis został naruszony w związku z naruszeniem art. 36a u.k.k. i art. 385¹ k.c.), a także przytoczone wyżej wyjaśnienie przedstawionej przez Skarżącego istoty tego zarzutu, powodują, że poza zakresem rozważań Sądu Najwyższego musi pozostać ocena, czy zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w K. rażąco narusza prawo poprzez odrzucenie możliwości uznania zawartej przez strony umowy pożyczki na podstawie art. 58 k.c. w całości bądź w części za nieważną niezależnie od wyniku oceny abuzywności zawartych w niej postanowień, a więc, w szczególności z uwagi na uznanie, że ma ona na celu obejście prawa albo że jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

W ocenie Sądu Najwyższego nietrafny okazał się zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem prawa materialnego w postaci art. 385¹ § 1 k.c., który w niniejszej sprawie miałby polegać na jego niezastosowaniu, tj. zaniechaniu zbadania postanowień zawartej przez strony umowy pożyczki dotyczących pozaodsetkowych kosztów kredytu przez pryzmat wskazanych w tym przepisie przesłanek, skutek błędnego przyjęcia, że taką kontrolę wyklucza art. 36a u.k.k. Zarzut ten nie koresponduje bowiem z treścią uzasadnienia zaskarżonego wyroku. Wyrażone w nim stanowisko Sądu Rejonowego w K. nie opiera się bynajmniej na uznaniu, że kontrola abuzywności postanowień umowy o kredyt konsumencki w zakresie dotyczącym jego pozaodsetkowych kosztów jest wyłączona w przypadku, gdy *in concreto* mieszczą się one w granicach wynikających z art. 36a ust. 1 i 2 u.k.k. Sąd Rejonowy wyraźnie wskazał bowiem, że „[k]westia zakresu w jakim sąd, w oparciu o przepisy krajowe, bada zasadność żądania wynikającego z zobowiązania wekslowego (zachodzącego między stronami stosunku podstawowego) stała się przedmiotem rozstrzygnięcia TSUE, który w wyroku z 7

listopada 2019 r. w połączonych sprawach C-419/18 i C-483/18 P. [...] S.A. (P. [...]) II) rozstrzygnął, że w sprawach konsumenckich sąd ma obowiązek badania z urzędu postanowień umowy konsumenckiej, która stanowiła podstawę wydania weksla. W tychże sprawach weksel nie może więc stanowić zatem wyłącznej podstawy dochodzenia roszczeń przez przedsiębiorcę, a sąd ma obowiązek kontroli treści stosunku podstawowego także bez zarzutu konsumenta. Ponadto sąd krajowy ma obowiązek kontroli z urzędu, czy także samo porozumienie wekslowe nie zawiera postanowień niedozwolonych” (s. 6 uzasadnienia). W dalszej części uzasadnienia Sąd Rejonowy podniósł jednak, że „[n]ależności określone w umowie a przysługujące pożyczkodawcy z tytułu odpłatności za udzielenie pożyczki (w szczególności tzw. pozaodsetkowe koszty kredytu) mieszczą się w granicach określonych prawem (art. 36a u.k.k.) [...] Suma pozaodsetkowych kosztów kredytu wynosi 24.960,00 zł. Jest zatem mniejsza niż limit określony w ust. 1 przywołanego przepisu, który wynosi 36.250,00 zł. Pozaodsetkowe koszty kredytu mieszczą się również w granicy wyznaczonej w ust. 2, bowiem są one niższe od całkowitej kwoty kredytu. Skoro kwoty należne wierzycielowi mają swoje oparcie w umowie, a jej treść pozostaje w zgodzie z przepisami prawa, sąd nie znajduje podstaw, aby ingerować w treść umowy, w szczególności w ten sposób, by miarkować wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu. Stanowiłoby to bowiem przejaw dowolności w stosowaniu prawa” (s. 7 uzasadnienia). Pomimo akceptacji przez Sąd takiego stanowiska, trudno wskazać, aby wykluczał on badanie postanowień umowy i kontrolę jej zapisów.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że Sąd Rejonowy w K. w istocie jednak dokonał oceny postanowień umowy pożyczki zawartej przez strony przez pryzmat ich abuzywności, gdyż zagadnienie to było głównym przedmiotem rozpoznawanego sporu – jakkolwiek podjęta kontrola doprowadziła go do zupełnie odmiennych wniosków, niż ocena dokonana przez Skarżącego. Przede wszystkim Sąd wskazał, że „[p]ozwana podnosiła, że umowa pożyczki, była niezgodna w świetle zasad współżycia społecznego, przepisów ustawy o kredycie konsumenckim oraz ważności umowy i jej poszczególnych postanowień w kontekście art. 58 k.c., art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 385 3 k.c. [...]. Zgodność umowy z art. 36a u.k.k. nie może jednocześnie oznaczać, że umowa jest nieważna

w oparciu o art. 58 k.c. Brak podstaw do uznania, że wskazana umowa zawiera klauzule niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ k.c. Umowa jest wystarczająco precyzyjna i jasna (s. 8 uzasadnienia). W dalszej części uzasadnienia Sąd stwierdził, że „[n]ie ulega wątpliwości, iż przedsiębiorcy w ramach działalności mogą stosować szablony umów, nawet nie uzgodnione indywidualnie z klientami, o ile ich postanowienia są zgodne z przepisami prawa. Są one niewiążące jedynie wówczas, gdy kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami jednocześnie rażąco naruszają jego interesy. Pozwana nie wskazała w jaki sposób umowa narusza powyższy zakaz, natomiast sąd ze swej strony takich niedozwolonych klauzul w przedmiotowej umowie nie zauważa. Nie realizuje się także żadne z postanowień wskazanych w art. 385³ k.c.” (s. 8 uzasadnienia).

W ocenie Sądu Najwyższego trudno uznać zarzut Skarżącego, iż postanowienia umowne sformułowane zgodnie z art. 36a u.k.k. nie mogą być uznane za abuzywne, a zatem wyłączają możliwość, a także obowiązek ich kontroli przez Sąd, w sytuacji w której z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd rozważał te okoliczności i były one przedmiotem toczącego się postępowania. Jednocześnie Sąd Najwyższy dostrzega wiele racji w przedstawionej przez Skarżącego argumentacji w szczególności, że cel dla którego art. 36a u.k.k. został wprowadzony do polskiego porządku prawnego, nie został w pełni osiągnięty, w sytuacji, w której konsumenci są obciążani kosztami, które co prawda mieszczą się w granicach wyznaczonych dla kosztów pozaodsetkowych, ale jednocześnie przekraczają wartość określoną dla odsetek maksymalnych. Nie może to jednak stanowić zarzutu wobec Sądu, iż badając postanowienia umowy zaakceptował dopuszczalną w orzecznictwie interpretację zgodnie z którą, jeżeli sprzeczność z dobrymi obyczajami w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., oznacza brak równowagi kontraktowej stron, to w/w mechanizm ograniczenia kosztów umowy pożyczki, jakie miałyby ponosić konsument, miał na celu także przywrócenie owej równowagi kontraktowej. Postulat zmiany powyższej sytuacji powinien zostać skierowany do ustawodawcy, który jest właściwym adresatem zmiany pozwalającej wskazać właściwą proporcję ustalenia kosztów pozaodsetkowych w ten sposób, aby uczynić je transparentnymi do innych ograniczeń przewidzianych przez prawo

w szczególności dotyczących odsetek maksymalnych.

Z tych samych w istocie przyczyn nie może być skuteczny podniesiony przez Prokuratora Generalnego zarzut oparty na podstawie szczegółowej z art. 89 § 1 pkt 1 u.SN. Skarżący wskazał bowiem, że – jego zdaniem – zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w K. narusza zasady, wolności i prawa człowieka i obywatela określone w art. 64 ust. 1 i w art. 76 Konstytucji RP poprzez zasądzenie od H. O. na rzecz P. [...] S.A. należności wynikających z łączącej strony umowy pożyczki „bez właściwej weryfikacji, czy zapisy umowy w tym zakresie miały nieucziwy charakter”. Tymczasem, jak wskazano wyżej, Sąd Rejonowy takiego sprawdzenia dokonał, poświęcając rozważaniom na ten temat część uzasadnienia zaskarżonego wyroku.

Reasumując powyższe rozważania należy stwierdzić, że w niniejszej sprawie Prokurator Generalny nie zdołał wykazać zasadności podniesionych w skardze nadzwyczajnej zarzutów sformułowanych wobec zaskarżonego nią wyroku Sądu Rejonowego w K., odwołujących się do przesłanek szczegółowych wskazanych w art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN.

Stwierdzenie, że żadna z podstaw szczegółowych nie okazała się zasadna, zwalnia Sąd Najwyższy od obowiązku badania zaistnienia w niniejszej sprawie przesłanki ogólnej, o której mowa w art. 89 § 1 *in principio* u.SN, tj. konieczności wzruszenia zaskarżonego nią prawomocnego orzeczenia w celu zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Aby przesłanka ta uzasadniała uwzględnienie skargi nadzwyczajnej i w konsekwencji uchylenie zaskarżonego orzeczenia, musi wystąpić łącznie z jedną z określonych w powołanym przepisie przesłanek szczegółowych. W niniejszej sprawie uznać należy, że – z wyłożonych wyżej przyczyn – sytuacja taka nie ma miejsca.

Jeżeli Sąd Najwyższy stwierdzi brak podstawy do uchylenia zaskarżonego orzeczenia, oddala skargę nadzwyczajną (art. 91 § 1 zd. 2 u.SN).

O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie z art. 398¹⁸ k.p.c., zgodnie z którym w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka koszty

procesu w postępowaniu kasacyjnym podlegają wzajemnemu zniesieniu. Powołany przepis z mocy art. 95 pkt 1 u.SN stosuje się również do postępowania w sprawie skargi nadzwyczajnej.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy, orzekł jak w sentencji.

[as]